

Csendben, szemlélődve fényképezni

Az érzékeny önpusztító. Berekméri Zoltán 100

Mai Manó Ház, 2023

Száz esztendeje, hogy Berekméri Zoltán Kecskeméten megszületett. Az évforduló kiváló alkalmat adott a budapesti Mai Manó Ház munkatársainak, hogy az alkotó fényképeiből válogassanak. Berekméri szerencsére számos felvételt készített, ám hátrahagyott életműve sokáig egykori munkahelyén, a Petőfi Irodalmi Múzeum két szekrényében porosodott. Egészen mostanáig, amikor is Baki Péter, a Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház ügyvezető igazgatója úgy gondolta: érdemes lenne leporolni őket, és feleleveníteni Berekméri csaknem teljesen elfeledett pályáját.

Az érzékeny önpusztító. Berekméri Zoltán 100 című kiállítás létrejötté éppen időszerű volt, hiszen a közönség több mint harmincnyolc éve nem láthatta alkotásait. Az 1985-ös Ernst Múzeum-beli bemutatkozás ugyan nagy közönség- és szakmai sikert hozott a számára, ám fokozatosan romló egészsége miatt Berekméri ezután már csak három évig élt. Élete utolsó időszaka depressziója miatt fájdalmasan telt a pomázi munkaterápiás intézetben.

Pedig pályája jól indult. Tizennégy éves korában kezdődött, amikor öccsétől (aki később Steve Berekméri néven vált fotóssá Ausztráliában) egy közepes formátumú kétlencsés, tükörreflexes masinát (Rolleicord) kapott. A képalkotás rabul ejtette, olyannyira, hogy középiskolájában, Békéscsabán a fotó szakosztály ifjúsági elnökévé választották. Már diákként számos tárlaton vett részt, képeit több helyütt is díjazták. Az 1941–42-es szegedi Országos Diák-fotókiállításon a Magyarország Diákfényképező Bajnoka címet nyerte el, de Budapesten, Debrecenben és Nagyváradon is jutalomban részesítették fotóiért. Az érettségi után nem tanult tovább, 1942-től a békéscsabai postahivatal tisztviselőjeként dolgozott. Itt ismerkedett meg Gellért Gézával, akiben nemcsak munkatársra és jóbarátra, hanem fotótársra is lelt. Képeikkel számos helyre pályáztak. A kezdeti nehézségek után hamarosan szakmai körökben is felfigyeltek felvételeire. Harminchárom évesen az 1956-ban megalakult Magyar Fotóművészek Szövetségének

TAKÁTS FÁBIÁN (1987) a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karán végzett művészettörténet szakon. Szakterülete a 20. század művészete.

egyik alapító tagja volt, alkotói tevékenyége kibontakoztatása előtt állt. Pályáját a korszak megbecsült fotóművészei, mint például Kálmán Kata, a magyar szociófotó kulcsfigurája is segítette. Az ő jóvoltából kerülhetett fel Budapestre, ahol 1958-tól két évtizeden át a Petőfi Irodalmi Múzeum műtárgyfényképészeként kereste kenyerét: reprodukciókat, enteriőrök garmadáját kellett lencsevégre kapnia. Visszatekintései szerint ekkor csúszott ki először a lába alól a talaj. Nemcsak szeretett városát, Békéscsabát, hanem családját (feleségét és kisfiát) is ott kellett hagynia, az alkohol lett a „társa”. Betegsége ellenére is azonban tudatosan építette saját alkotói világát, amíg csak tudta.

A fényképészet mesterségét autodidakta módon elsajátító Berekméri pályájának csúcsa az 1958 utáni időszakra esik. Híres magyar fotósokban nincs hiány, de ők mind a két világháború idején dolgoztak. Az ötvenes évekig nincs kiemelkedő alkotó, egészen Berekméri Zoltánig, aki sem a szocialista realista, sem a neovangárd vonalához nem sorolható. Egyéni stílusjegyekkel bíró fotóiról mondta Kincses Károly muzeológus, fotótörténész: „Kevés nálánál egységesebb és magasabb színvonalú művészi életművet tudhat magáénak az e századi magyar fotográfia. Csendes, szemlélődő, érzelmekben gazdag képei elszakadtak az őt meg nem értő kor aktualitásától, s egy időtlen, tér nélküli világ lenyomatait őrzik.” Berekméri Zoltán elvetette a szociografikus, dokumentarista, riport jellegűt. Csendéleteit, zsánerképeit, lírai tájképeit nagy műgonddal, egyéni látásmóddal komponálta meg, kiemelt szerepet tulajdonítva a fényeknek és árnyékoknak. Kortársaitól különbözve álló formátumú képekben gondolkodott, azzal a sajátos látásmóddal, amely a kezdetektől jellemezte. Stílusa nem változott, így az életmű darabjai egységes egészet alkotnak.

Hogy ez az életmű nem tűnt el, az az Ernst Múzeum-beli egyetlen tárlatának köszönhető, amelyre Berekméri elkészítette megőrzött negatívjainak nagyításait. Ezek maradtak fenn, és hogy ne merüljenek feledésbe, erre tesz kísérletet az *Érzékeny önpusztító*. A három helyiségben megrendezett tárlat kronologikusan vezet végig Berekméri Zoltán pályáján. Az első szekcióban a fotográfus harmincas évek végén készült felvételeit láthatjuk: játékbolt előtt sóvárgó gyermekeket, kedvesére váró pipázó urat. Majd az '50-es, '60-as, '70-es években keletkezett képek (*Hóhullásban* 1957, *Pihenő* (Egy tenyérnyi árnyék) 1957, *Csíkos csendélet* 1974) következnek. Hétköznapi momentumokat elkapó fotográfiák: drótkerítés mögött masírozó libák (*Parádé* 1954), hóban lépdelő férfialak házsorok között (*Hangyasors* 1970). Erős kontrasztú, minden szépélgés nélküli képek tökéletes kompozícióval. Az *Érzékeny önpusztító* harmadik tere ad helyet Berekméri 1984 és 1988 között készített, legváltozatosabb fotográfiáinak. A korábban is tárgyilagos hangvételű képeket szürkébbek, borongósabbak váltják fel (*Szürke hangulat* 1984, *Kirakatrendezés* 1988, *Árnyékom lesz, de autóm nem* 1988). A *Poros üvegek* (1986) címűn egymásra helyezett, sűrű sorokban fekszenek az üres palackok, az *Eső zúdulon* (1987) egy gépkocsi esőcseppek áztatta visszapillantó tükrét látjuk. Egy fiatal nő copfja hátulról (*Cím nélkül* 1987), egy másikon árvíz áztatta terület képe sejlik fel (*Árvíz* 1988).

Berekméri Zoltán élete során sok ezer fényképet készített, amelyekből sikerült úgy válogatni, hogy az életmű egészére rálátásunk lesz. A letisztult szerkezetű, fekete-fehér alkotások mentén meglevenedik a tudatos alkotó személye is, aki nem kísérletezett, csak szemlélődött érzékenyen. Tisztelettel, alázattal a fotográfia iránt, amely a felszínen tartotta.

